

RECENZIJA

Lenkijos švietimo ir ugdymo ministerija šį vadovėlį leido naudoti istorijos mokymui gimnazijose, remdamasi recenzentų teigiamu įvertinimu. Recenzentais šio vadovėlio buvo: habilituotos daktarės *Barbara Wagner ir Malgorzata Dajnowicz* bei profesorė, habilituota daktarė *Krystyna Waszak*. Leidimas pasirašytas 2011 metais.

Kalbant apie turinį pažymėtina, kad vadovėlio dėmesio centre – „Ilgasis“ XIX amžius (1797 – 1918 metai). Manau, kad vadovėlio parengtas taip, kad kritinei recenzijai parašyti nesuteikia progos. Tuo atveju derėtų pakalbėti kas gi iš teigiamos pusės vertinant galėtų būti atžymėta. Taigi, toliau pateiksiu apibendrintą teigiamų vadovėlio pusių charakteristiką.

1. Manau, kad vadovėlis gali tarnauti kaip labai geras pavyzdys istorinių žinių ir suvokimo formavimo įrankio, kuriame – akivaizdi didaktikos ir faktografijos „sinergija“. Beje, ir faktai ir didaktikos priemonės konstruojamos, panaudojant naujausius mokslinių tyrimų pasiekimus. Kas ne taip dažnai atsitinka Lietuvoje.

2. Šis vadovėlis lygiai taip pat geru pavyzdžiu gali būti kaip be skriaudos savo krašto istorijai galima papasakoti, išaiškinti kartu derinant ir panaudojant Pasaulio bei Europos istoriją. Čia irgi galima kalbėti apie „sinergiją“ – „Lenkija, Europa, Pasaulis“.

Kur slypi tokios sėkmės šaltiniai?

Pirmiausia manyčiau tame, kad autoriaus – *Januszo Ustrzyckio* – aukšto lygio kompetencijose ir kaip didakto ir kaip dalykininko. Be abejo, kad svarbiu sėkmės veiksnium buvo ir tai, kad jis turėjo labai kvalifikuotus konsultantus: dr. Andrzej'ų Nieważn'ą ir prof. hab. dr. Adamą Suchoński. Turint galvoje mūsų komisijos posėdyje pademonstruotas Profesoriaus žinias ir gebėjimus netenka stebėtis kodėl taip puikiai aiškinimui išnaudota karikatūra. Aiškinimui ji tiek pat svarbi kaip ir tekstas.

Kalbant apie lietuvišką „liniją“ vadovėlyje, pažymėtina, kad dėl jos priekaištų neturiu. Jeigu taip galima pasakyti, aiškiai čia pramatomas – principas „*Kas Jūsų tai Jūsų, kas Mūsų tai Mūsų!*“. Bet jokių būdu tai nereiškia, kad aplamai nėra Lietuvos. Ne. Ji čia yra kaip bendrų su Lenkija procesų, įvykių, faktų veiksnys. Funkcionuoja Lietuva kai kalbama apie kultūros procesus, politinę veiklą: politines grupuotes, partijas (endekai, socialistai), XIX amžiaus sukilimus, Didžiąją Emigraciją, 1863 – 1864 metų sukilimo emigrantus, aišku negalima buvo apeiti nei Vilniaus filaretų nei filomatų, aplamai Vilniaus universiteto.

Kokie pageidavimai galėtų būti iš lietuviškos pusės? Šį kartą XIX amžiaus sukilimai (p.34 – 40, 65 – 72) – ne tik, kad „nenuisavinti“, netgi sakyčiau perdėta stengiamasi, kad tik kur nors neprasikištų „lenkiškas imperializmas“ buvusios LDK teritorijų, kitaip dar vadinamų „kresais“, atžvilgiu. Sukilimų įvykiai pristatomi, aiškinami tik tie, kurie vyko Lenkijos Karalystės teritorijoje. Tiesa, lyg tarp kitko užsimenama vienu pastebėjimu, kad sukilimų veiksmai buvo apėmę ir Lietuvą, Volynę, Podolę. Manau, kad tai jau perdėta. Lenkų mokinys turėtų žinoti, bent kiek kokie veiksmai, asmenys, programos už Karalystės teritorijos, kaip jie susiję su „Karalystėje“ vykusiais ir pan.

Tiesa, kažkiek tokių žinių stygių kompensuoja pavyzdžiui „1863 – 1864 sukilimo“ žemėlapis (p.70) bei trumpa užuomina kai rašoma apie sukilimo pasekmes, jog „lietuviai ir baltarusiai po sukilimo buvo masiškai Rusijos valdžios tremiami, sekvestruojami dvarai“ (p.71). Žemėlapio legendoje atžymėta ženklų „Teritorijos, kuriose veikė gausiausi sukilėlių būriai“, taip pat kaip ir atžymėjimas kitu ženklų „Teritorijos, kuriose ilgiausiai išsilaukė sukilėliai“ – atsekama sukilėlių veikla už Lenkijos Karalystės ribų ir duodama galimybė mokiniui suvokti, kad sukilimas intensyviai plėtojosi Brest – Litovske, Balstogėje, Kaune, Lida-Gardinas, Biržai, Panevėžys.

Taigi, galima daryti išvadą, kad lietuvių recenzentų vos ne kasmet išsakytos pastabos dėl nekorektiškos XIX amžiaus sukilimų interpretuotės lenkų vadovėliuose pagaliau duoda savo vaisių: „lenkiško imperializmo“ iš esmės – dingusios aiškinant lenkų mokiniams šį klausimą. Manychiau, kad tai galima atžymėti kaip mūsų komisijos bendro darbo pasiekimą.

Tiesa, žemėlapiuose neišvengta smulkių techninių klaidelių. Štai žemėlapyje „Kariniai veiksmai 1830 – 1831 metų sukilime“ (p.39) brėžiant Antano Gelgaudo korpuso žygio maršrutą suklysta pavadinant Kuršėnus/Kurszany „Kruszanais“.

Reikia atžymėti labai išmoningai organizuotą naraciją, vertinant ją iš didaktinės pusės. Kiekvieno skyriaus pabaigoje yra poskyris, ką ir kur mokinys galėtų dar pats sužinoti iš struktūriškai suskirstytų trijų aplinkų: 1. Perskaityti knygas; 2. Pasižiūrėti filmus; 3. Apsilankyti internetiniuose puslapiuose. Kiekvienoje iš jų yra duotos konkrečios nuorodos. Be to, specialiame poskyryje - „Įsimink“ - surašyta ką privalu būtinai įsiminti iš to skyriaus .

Vadovėlis aprūpintas puikia pagalbine medžiaga: datų ir įvykių sąrašas, sąvokų ir asmenų indeksais ir panašiai

Vilnius, 2017 m. gegužės 6 d.

Rimantas Miknys